

«Неформали» в освіті дорослих: з досвіду роботи Центральної міської бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького м. Миколаєва

Стаття присвячена кращим практикам діяльності Центральної міської бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького як центру неформальної освіти дорослих з навчання містян медіа-, цифровій, інформаційній грамотності, навичкам роботи на комп'ютері, користуванню електронними послугами, мобільними та іншими технологіями, вивчення мов, отримання різноманітних життєвих компетенцій тощо. В контексті надання послуг неформальної освіти бібліотека є активним учасником реалізації Глобальних цілей сталого розвитку 2016–2030 рр. на теренах культурного простору Миколаєва. Стаття висвітлює один з трендів діяльності, закріпленій в «Стратегії розвитку ЦБС для дорослих м. Миколаєва».

**Олена
Некипелова,**

завідувач відділу
бібліотечного
маркетингу і
менеджменту
Центральної міської
бібліотеки
ім. М. Л. Кропивницького
ЦБС для дорослих
м. Миколаєва

Неформальна освіта є важливою складовою навчання впродовж життя, ланкою єдиного ланцюга постійного розвитку людини. Нині її прийнято розглядати не стільки як альтернативу, а здебільшого як доповнення та продовження діючих освітніх «формальних» систем. Адже доволі часто у традиційній системі освіти людина, яка дотепер вважала, що отримала блискучу освіту і може не боятися за своє майбутнє, опиняється в ситуації, коли знання застарівають, а сучасні вимоги роботодавця вимагають поглиблення наявних умінь або набуття нових компетенцій. Але освіта дорослих сфокусована не тільки на потребах ринку праці. Завдяки такій навчальній практиці у дорослих є можливість задовольняти свої освітні потреби за громадянською, соціальною, культурною, економічною, екологічною, гендерною та іншою тематикою.

Термін «неформальна» вже говорить про те, що даний вид освітньої діяльності не може бути чітко

регламентований, структурований. Він має широкий простір реалізації, є мобільним до змін. Це дає можливість адекватно і швидко реагувати на вимоги часу та суспільства.

Такі базові принципи неформальної освіти дорослих як доступність, добровільність, спільна діяльність, усвідомленість і опора на досвід роблять її оптимальним інструментом для людей з абсолютно різними цілями навчання.

Сьогодні ми всі є свідками стрімкого підйому неформальної освіти в Україні. У сегменті неформальної освіти дорослих працюють інститути громадянського суспільства, неурядові організації, заклади культури, серед яких музеї, театри, центри дозвілля. Бібліотека не є винятком. Адже публічна бібліотека надає доступ до інформації, що залишається фундаментальним правом людини, допомагає покращити якість життя та сприяє сталому розвитку суспільства.

Сьогодні бібліотеки активно трансформуються, вони перестають бути лише книгозбірнями,

перетворюючись на центри інтелектуального і соціокультурного дозвілля, «треті місця» в громадському просторі, міські вітальні, які відкриті для зустрічей з друзями й однодумцями, спілкування, творчості, навчання.

Сучасні публічні бібліотеки стають ефективним комунікативно-освітнім простором та можуть брати на себе різні *ролі й функції* в забезпеченні процесу неформальної освіти, зокрема бути¹:

- повноцінним провайдером освітніх послуг;
- партнером в організації та проведенні освітніх програм;
- бібліотекою-хабом, надаючи ресурси для проведення освітніх заходів (приміщення, персонал, комунікації, інтелектуальний ресурс).

Центральна міська бібліотека (ЦМБ) ім. М. Л. Кропивницького Централізованої бібліотечної системи (ЦБС) для дорослих м. Миколаєва (далі бібліотека) має всі засади бути провайдером неформальної освіти дорослих у місцевій громаді поряд з іншими організаціями, закладами та установами, які надають освітні послуги різним групам дорослого населення.

Щороку 25 бібліотечних закладів ЦБС на чолі з Центральною міською бібліотекою ім. М. Л. Кропивницького обслуговують понад 85 000 осіб. Серед відвідувачів бібліотек – представники різних соціальних категорій і груп міської громади: службовці, робітники, підприємці, представники органів місцевого самоврядування, громадських організацій, національних культурних товариств, технічна і наукова інтелігенція, учнівська і студентська молодь, пенсіонери, безробітні, люди з інвалідністю, військовослужбовці, внутрішньо переміщені особи (ВПО) тощо.

Для надання освітніх послуг цим категоріям користувачів бібліотеки ЦБС мають низку *переваг*. Вони:

- загальнодоступні для широких верств населення;
- максимально наближені до місця проживання мешканців;
- об'єднані в мережу, що дає можливість раціонально та ефек-

тивно використовувати ресурси;

- відкриті для спілкування, співпраці, партнерства;
- беруть активну участь у життєдіяльності місцевої громади;
- мають довіру членів громади;
- комп'ютеризовані, мають доступ до Інтернету на стаціонарних комп'ютерах та Wi-Fi-зони для мобільних пристроїв, персонал, який володіє навичками роботи з інформацією;
- основний асортимент послуг бібліотек – безкоштовний.

Центральна міська бібліотека ім. М. Л. Кропивницького як простір для навчання, набуття нового цифрового досвіду, розвитку творчості та захоплення, має такі *якості й характеристики*:

- зручний режим роботи;
- наявність опалення, освітлення, охоронних засобів, санітарних умов;
- зонування приміщень (вільний доступ до нових видань, дитяча зона, зона тихого читання, простір для групових зустрічей, автоматизовані робочі місця);
- наявність сучасних меблів та необхідної кількості посадкових місць;
- архітектурна доступність і пристосованість приміщень до обслуговування людей з інвалідністю;
- облаштування прилеглої до бібліотеки території (пандус, система вуличних вказівників, зелена зона).

Бібліотека накопичила значний досвід інноваційної та проектної діяльності, що стало каталізатором впровадження різних освітніх ініціатив.

Перші впевнені кроки було зроблено у 2010–2012 рр., коли бібліотека приєдналась до програми «Бібліоміст» і створила в 4 бібліотеках інтернет-центри за проектом «Організація нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернету». Згодом бібліотека приєдналась до соціально-освітнього проекту «Відкритий світ інформаційних технологій» (IDEA) з навчання населення комп'ютерній грамотності. Завдяки проекту «Бібліотеки як складова електронного діалогу громади і влади» за програ-

мою «Бібліоміст» і співвиконанню міської програми «Електронна демократія та електронне врядування в м. Миколаєві на 2010–2015 роки» у 18-ти бібліотеках міста розпочали діяти Центри обслуговування громадян з потужною консалтинговою й освітньою складовою діяльності у сфері електронного урядування.

Повертаючись у 2002–2010 рр., можна назвати ще ряд проектів, які створювали передумови для здійснення освітньої діяльності, але тоді бібліотека не усвідомлювала себе частиною процесу неформальної освіти дорослих.

На сьогодні бібліотека як центр неформальної освіти дорослих накопичила певний досвід, який закладено в основу «Стратегії розвитку ЦБС» та закріплено в «Концепції розвитку неформальної освіти в бібліотеках ЦБС». Формуванню концепції передувало вивчення досвіду бібліотек інших країн та регіонів України, участь у тренінгах, семінарах, науково-практичних конференціях, а також наполеглива самоосвіта персоналу.

Якщо розглядати соціальний та віковий склад споживачів освітніх послуг, слід зазначити, що він відображає загальний портрет користувача бібліотеки. Основний склад учасників освітніх заходів – люди середнього і літнього віку. Найбільш потребують навчання – пенсіонери, особи з інвалідністю, безробітні, ВПО.

Якщо говорити про тематичну спрямованість навчання, то в його основу покладено розвиток грамотності дорослої людини в різних сферах життя, в т. ч. функціональної, соціальної, комп'ютерної.

Узагальнюючи зміст і форму навчання, можна констатувати, що в бібліотеці відбувається соціально-орієнтоване, практико-орієнтоване і дозвіллево-орієнтоване навчання дорослих.

У контексті підвищення цифрової грамотності дорослих спектр освітніх послуг, які надає бібліотека, містить навчання і розвиток ІТ-компетенцій, інформаційної культури, безпеки й гігієни, опанування мобільними технологіями, навичками критичного мислення, попередження медіазалежності й кі-

¹ Бібліотека як простір для розвитку неформальної освіти [Електронний ресурс] : матеріали сайту Learn Lifelong. Онлайн платформа неформальної освіти. – Режим доступу: <https://learnlifelong.net/news/135/biblioteka-yak-prostir-dlya-rozvitku-neformalnoi-osviti>, вільний. – Загол. з екрану.

бербулінгу. Окремий блок складає користування сервісами в системі електронного урядування. Теми навчання здебільшого формуються за компенсаторним принципом, заповнюючи у користувачів прогалини в знаннях сучасних технологій, що швидко змінюються і оновлюються. Слід зазначити, що в навчанні комп'ютерній грамотності бібліотека в більшій мірі дотримується концепції освітнього посередництва. Мета бібліотеки – не надати відповіді на усі питання, а зазначити освітні орієнтири, за допомогою яких доросла людина вибудовуватиме власний освітній маршрут. Якщо наводити певну статистику, то загалом за останні 5 років понад 5 000 миколаївців пройшли навчання за вищезазначеними темами. Термін навчання коливається від 1-денних інтенсивів до курсів тривалістю 3, 6 і 9 місяців. Цей навчальний напрямок під загальною назвою «*Лабораторія цифрової і медійної грамотності*» протягом усіх років є ТОПовим серед інших.

Не менш затребуваними серед миколаївців є заняття з опанування мов, мовні гуртки, розмовні й мовно-історичні клуби, які кристалізувалися в бібліотеці у *навчальний мовний кластер*. Наразі він об'єднує чотири мовні спільноти: англійська, болгарська, німецька, українська. Четвертий рік поспіль у бібліотеці № 16 працює Болгарська недільна школа «Търновка». З 2016 р. в ЦМБ діють безкоштовні курси української мови, організовані за сприяння ГО «Український світ». Успішно проводяться заняття з української й в бібліотеці № 18. З 2017 р. у співпраці з Миколаївським обласним центром німецької культури в Центральній міській бібліотеці ім. М. Л. Кропивницького розпочали роботу курси німецької мови для різних вікових категорій.

Навчання англійській мові відбувається здебільшого в межах проектної діяльності. Зокрема, в ЦМБ реалізується освітній проект для молоді «Програма малих стипендій з вивчення англійської мови «The English Access Microscholarship Program» за підтримки Посольства США в Україні та Держ-

департаменту США. Стипендіатами проекту є 40 підлітків з малозабезпечених сімей, з особливими потребами, переселенців, сиріт під опікою тощо. Протягом навчання молодь не тільки опановує інтенсивний курс англійської мови, а й відпочиває, мандрує, долучається до соціокультурних волонтерських акцій, розширює соціальні комунікації.

У 2015–2016 рр. був реалізований ще один успішний соціальний освітній проект «Ділова англійська онлайн для вимушених переселенців», у межах якого діяли безоплатні курси з вивчення англійської для активних і мотивованих людей з метою отримання навичок володіння мовою, необхідних для працевлаштування, інтеграції в новому середовищі. Проект поєднав традиційне і онлайн-навчання та охопив близько 150 внутрішньо переміщених осіб, серед яких науковці, лікарі, економісти, бізнесмени, військовослужбовці.

Також містяни вивчають англійську в бібліотеці, ставши учасниками читацьких клубів і гуртків. Зокрема, 10 років у ЦМБ працює англійський розмовний клуб, третій рік поспіль – гурток для підлітків «English with pleasure».

Всі учасники навчального мовного кластера із задоволенням відвідують зустрічі, опановують нові мовні навички та успішно демонструють їх. Кількість слухачів навчального мовного кластера лише у 2017 р. досягла 300 осіб.

Складовою неформальної освіти в контексті дозвіллево-орієнтованого навчання є робота читацьких клубів та об'єднань. У цьому сенсі бібліотека активно підтримує їх діяльність, створює коворкінги, організовує творчі майстерні, виставки робіт, літературні та музичні імпрези, театралізовані вистави. В бібліотеках ЦБС для дорослих діють понад 50 клубів та гуртків за інтересами, творчих читацьких об'єднань.

Яскравим прикладом використання технології соціального партнерства в неформальній освіті дорослих є проект згуртування громади міста «Миколаїв: ми – коло!», який виконувався протягом 2017–2018 рр. ЦМБ у співпраці

з управлінням з питань культури та охорони культурної спадщини Миколаївської міської ради за підтримки Міжнародної організації з міграції та Європейського Союзу. Проект мав потужну освітню спрямованість. За 9 місяців проекту проведено близько 250 заходів, здебільшого – це були практикуми та міні-тренінги з медіаграмотності, оволодіння навичками критичного мислення та інструментами протидії маніпуляціям. Завдяки проекту з'явилися нові акценти в навчанні: започатковано мовно-історичний клуб, тренінги з надання домедичної допомоги, міні-тренінги з фітнесу, дихальної гімнастики; майстер-класи й ігрові інтенсиви з фінансової грамотності; толоки та бук-квести з підвищення екологічної обізнаності, тренінги з набуття, так званих, «м'яких навичок», життєвих компетенцій. Надання знань для життя, а не для диплома, – європейська освітня тенденція, яка актуальна і співзвучна діяльності ЦБС.

Отже, Центральна міська бібліотека ім. М. Л. Кропивницького м. Миколаєва визначила своє місце в процесі неформальної освіти дорослих, обравши її одним із трендів стратегічного розвитку. Слід відзначити, що Українська бібліотечна асоціація включила кращі освітні практики ЦБС до Всесвітньої бібліотечної інтерактивної мапи ІФЛА².

Змінюються споживачі освітніх послуг, їх потреби й запити, форми й тематика освітніх заходів теж змінюватиметься. В цьому сенсі неформальній освіті пощастило. Вона вільна від погодження і суворого дотримання навчальних планів. Така свобода дає бібліотеці можливість щоразу будувати програми заходів, орієнтуючись на потреби вмотивованої аудиторії. Така свобода стимулює впровадження інновацій та різних ініціатив. З іншого боку, вона також означає велику відповідальність.

Маючи зараз справу не з дефіцитом інформації, а з її надлишком, завдання бібліотеки – стати для людей навігатором у процесі отримання знань, помічником у вибудовуванні індивідуальної траєкторії розвитку кожного відвідувача.

² Ukraine. Sustainable Development Goals&Libraries [Electronic resource] : materials of the site Library Map of the World. – Access mode: <https://librarymap.ifla.org/stories/sdg/0/Country/Ukraine>, free. – The title from the screen.